

RECENZE – РЕЦЕНЗИИ – REVIEWS – BESPRECHUNGEN

Obščeslavjanskij lingvističeskij atlas, serija fonetiko-gramatičeskaja, vypusk 4b. Refleksy *ъ, *ь. Vtoričnyje glasnyje. Skopje 2003. 148 s.

Makedonská akademie věd vydala další díl Slovanského jazykového atlasu (SJA). Jedná se o svazek řady foneticko-gramatické.

SJA jednotně zpracovává nářečí všech slovanských jazyků jazykovězeměpisnou metodou. O realizaci tohoto projektu bylo rozhodnuto na IV. mezinárodním sjezdu slavistů v Moskvě v roce 1958. Sídlem mezinárodní redakce atlasu se stala Moskva, jednacím jazykem je ruština. Autorský kolektiv pracuje ve dvou sekcích: foneticko-gramatické a lexikálně-slovotvorné; ty vypracovávají jednotlivé svazky. SJA tedy vychází ve dvou řadách. Práce na tomto monumentálním projektu se účastní společně se slovanskými lingvisty také dialektologové a slavisté z některých zemí neslovanských, a to těch, na jejichž území se nacházejí enklávy slovanských národů. V účastnických zemích byly ustaveny národní komise, které připravují jednotlivé díly atlasu do tisku.

SJA je dílo slovanské lingvistiky, jež nemá v dosavadní dialektologické literatuře a zvláště v oblasti jazykového zeměpisu předchůdce. Usiluje jak o poznání vzájemných vztahů mezi slovanskými jazyky, tak o poznání vazeb na jiné evropské jazyky nebo jejich dialekty. Není tedy pouhým doplňkem národních či regionálních jazykových atlasů. Přínos SJA spočívá v tom, že sleduje difference slovanských nářečí jako jednoho celku, a to především zobrazením praslovanského východiska v současném geografickém rozšíření. Stává se tak výrazným mezníkem v rozvoji slovanské jazykovědy.

SJA vzniká na základě výzkumu, který byl proveden podle dotazníku sestaveného speciálně pro tento účel. Dotazník má celkem 3454 otázek, je tedy podrobnější než nářeční dotazníky jednotlivých slovanských jazyků. Vlastní práce na sběru materiálu začala v roce 1964. Síť pro výzkum zahrnuje přibližně 850 lokalit, z toho 33 na našem území. Seznam všech lokalit je součástí každého svazku atlasu. V každém svazku je též opakovaně publikována transkripce celého díla: jednotně interpretuje všechny hlásky vyskytující se v slovanských dialektech s ohledem na jejich kvalitu i na tradici v zápisech jednotlivých dialektologických škol.

Díl 4b foneticko-gramatické řady připravily makedonská a jugoslávská národní komise. Svazek 4b se zabývá jerovými střídnicemi v sousedství sonor *l, r, m, n* a vkladnými samohláskami, které se vyvinuly v souhláskových skupinách po zániku slabých jerů.

Knihy má velký formát 350x480 mm. Na 148 stranách najdeme 53 map doplněných soupisy konkrétních podob sledovaného slova v každém jednotlivém bodu sítě, dále 12 nemapovaných soupisů. Komentář k mapě je uváděn přímo na mapovém listě, stejně jako legenda. Titulní list svazku je vtištěn nejprve v jazyce vydávající země, v tomto případě v makedonštině, dále v jednacím jazyce SJA – ruštině, nakonec také ve francouzštině a angličtině. V těchto jazycích je otištěn i úvod s obecnou legendou. Ta má v tomto svazku 95 znaků pro samohláskovou část mapovaných reflexů, 11 pro část souhláskovou; navíc obsahuje ještě 15 dalších symbolů. Následuje oddíl objasňující zásady fonetické transkripce. Samozřejmě nechybí ani seznam všech bodů sítě atlasu, kterých je v tomto svazku 853.

Mapy 1–38 a nemapované materiály 1–7 sledují střídnice slabých a silných jerů v kořenovém morfu po sonorách, a to jak na začátku, tak i uvnitř slova (*rǣdja, *lǣnǣ, *lǣžǣ, *mǣxa, *jablǣko, ...). Problematice lexému *pǣpǣrǣ se třemi jery, které při skloňování střídají slabou a silnou pozici,

se věnuje mapa 39. Následují čtyři mapy (40–43) zachycující vývoj jeru v silné pozici v sufixech *-ьль a *-ьль/-ьльь (*kozьль, *oržьль // -нь, ...). Velká skupina map (44–51) se zabývá lexémy zakončenými sekvencemi *souhláska* + -rь/-r(j)ь/-lь/-l(j)ь, v nichž se po zániku koncového jeru objevila v mnoha slovanských dialektch vkladná samohláska (*větrь, *kašljь, ...). Poslední mapy (52 a 53) ukazují na číslovkách *sedmь a *osmь výskyt vkladných samohlásek ve spojení *souhláska* + -mь po zániku jerů.

Materiály zpracované v tomto svazku potvrzují známý fakt, že tolerance k souhláskovým skupinám je nejmenší v jihoslovanských a největší v západoslovanských dialektch, přičemž hranice oddělující dialekty jižní a západní zóny často vede přes český a slovenský areál.

Petra Přadková

Studiji z onomastyky ta etymolohiji 2004. Nacional'na akademija nauk Ukrainy. Instytut ukrajins'koji movy. Kolektyv avtoriv. Vidp. redaktor O. P. Karpenko. 316 s. Kyjiv 2004. – ISBN 966-02-3353-1.

Sborník věnovaný vědeckému semináři *Onomastyka Karpats'koho rehionu* (Kyjev) se ve své první části věnuje onomastice. – **E. L. Babyčevová** (*Perm*) se zabývá zemědělskými termíny přístěhovaleckých dialektů a jejich odrazem v toponymických paralelách Karpat a Polesí. Jde o termíny *volja* „svoboda“ (v protikladu k „poroba“, „roboť“; odtud topon. *Vil'ne*, *Volhycja* aj.), *hrun'* „vyvýšené kopcovité místo, na němž lze ještě orat“ (topon. *Hrun'*, *Hrun'ka*, *Hrunivka*), *svedenec'* „nedobrovolný přesídlenec“ (*Svydnja*, *Svydnycja*), *sambir* „vrboví; vinná réva“ (Sambir) a *běl* „bílý“, v pojmenování pozemků se speciálním významem „v majetku církve“ (*bělopašennyje* „lidé pracující na této půdě“ v protikladu k ostatním robotníkům, *černosošnym*), odtud toponyma *Bilycja*, *Bilyky*, *Bilyč* aj. – **H. E. Bučková** (*Tarnopol*) pojednává o roli apelativní slovní zásoby při tvoření příjmení Bojků v Karpatech. Vedle jmen motivovaných vnějšími projevy (*Mazepa* z *mazepa* „špindíra, šmudla“), tělesnými zvláštnostmi nebo defekty (*Bezub'jak*, *Hluško*, *Lapaj* „kdo má velká chodidla“) či charakterovými rysy (*Chorobryj*, *Verchola* (z *verchola* „hudlař, břídil“), *Bezdil'* „lenoch“) je zde i méně obvyklé *Brytvak*, které autorka řadí k příjmením motivovaným věkem nositele („toť, chto bryjet' sja“). – **D. H. Bučko** (*Tarnopol*) přispívá ke zkoumání oikonym poznámkami o různých atributech v oikonymických syntagmatech. – **V. A. Bušakov** (*Askanija-Nova*) se zabývá subetnonymy karpatských Ukrajinců, Huculů, Lemků a Bojků, a jejich početnými sémantickými paralelami ve světové etnonymii. – **S. O. Verbyčová** (*Kyjev*) podrobuje etymologickému hodnocení šest toponym z rejstříku knihy A. Petrova Karpatoruské pomístní názvy z pol. XIX. a z poč. XX. st. (Praha 1929). U hydronym *Škljaba* (< psl. **kъlb-* „něco ohnutého“), *Prikljat'* (< *klęti „ohýbat“) jde o prvovýklad, u tří hydronym přidává autorka ke stávající etymologii vlastní výklad (*Veld'* < psl. **vъl-* < ie. **uel-* „ohýbat, kroutit“; *Skundyk* < psl. **skъld-* „něco ohnutého“; *Sočat'* < psl. *sočati „nalévat se vláhou“ → „místo, odkud potok, řeka pramení“). – **E. Wolniczová-Pawłowska** (*Varšava*) uvádí užitečný přehled polských prací o antroponymech Karpat spolu se stručným obsahem každé z nich. – **M. M. Haborak** (*Ivano-Frankovsk*) se zabývá početnou skupinou karpatských oronym, motivovaných ukrajinskými nářečními apelativy rumunského původu. U některých rumunských expanzí nedochází při přeměně v oronyma ke změnám (*Ovul* < *ovul*), jiná oronyma se adaptovala v ukrajinském jazykovém prostředí změnou sufixu (*Ardzjaluža* < *ardgilos*), plnohlasím (*Sterešora* < *Strešioara*), záměnou v za *l* (*Tavpiš* < *Talpa*), y za *i* (*Tomnatyk* < *tomnatic*) apod. – **N. M. Hereta** (*Umaň*) popisuje konfrontaci lexikálně sémantického a morfologicko-syntaktického způsobu tvoření oikonym ve Volyni a v sousedícím Příkarpatí. Nejproduktivnějším slivotvorným modelem je zde plurale tantum (*Horby*, *Poljany*, *Chutory* aj.). – **I. V. Jefymenková** (*Kyjev*) se zabývá antroponymy Karpatského regionu a přilehlých území. Etymologicky hodnotí 14 osobních jmen ze tří chronologicky odlišných pramenů (ze XVI., XVIII. a XX. stol.). Jména jsou převážně